

”שבע חנוכות הם” - עיון בפסקא מדרשית אחת

ד”ר שלמה ויסבליט

באחד ממדרשי האגדה של חז”ל, פסוקתא רבתי (1), מוצאים אנו דרשות אחדות על הפסוק “מְזִמֹּר שִׁיר הַנְּחֻת הַבַּיִת לְדָוִד” (תהלים ל 1). אחת מהן, מפתיעה במקצת, קובעת/טוענת: “שבע חנוכות הם”. על דרשה זו נסובים דברינו להלן.

שבע חנוכות הם:

א. חנוכת ברייתו של עולם כדכתיב (=כמו שכתוב): “וַיִּכְלֹ הַשָּׁמַיִם” (בר’ ב 1). ואין ויכלו אלא לשון חנוכה דכתיב: “וַיִּתְּכַל כָּל עֵבֶדֶת מְשֻׁפָּן אֶהֱל מוֹעֵד” (שמות לט 32).

הדרשן כאן יוצא מנקודת הנחה שהשם “חנוכה” והפועל “ויכל” נרדפים הם ומציינים פעולה, אם כי משמעות הפועל כשלעצמו אומרת זאת והשם “חנוכה” מרמז על פעולת סיום כלשהי, שהרי החנוכה היא הטכס החגיגי לסיום פעולה או בנייה כלשהי. אבל במשתמע שני המונחים נרדפים הם. ועל כן אפשר לו לדרשן לקבוע כי גם בסיומה של בריאת העולם היתה חנוכה כלשהי. הרציונאל שהנחה את הדרשן באמירה זו, כמו באמירות או בטיעונים שיובאו בהמשך, או הסבר או הארה כלשהם אינם מופיעים כלל בטקסט הכתוב שלפנינו. היות והדרשות במקורן היו בדרך כלל, דרשות או שיעורים שנתנו בעל פה לפני קהל, יש להניח כי הדרשן העלה אסוציאציות (2) כגון אלה כאמצעי רטורי למשוך את קהל השומעים או כאמצעי חינוכי בדרך הרחבת תוכנם של פסוקי מקרא, כדי להאחיב עליהם את התורה, או לקשר בין אירועים היסטוריים שונים ולהדגיש את ערכם הלאומי-דתי.

ב. חנוכת משה דכתיב “וַיְהִי בַיּוֹם כָּלֹת מֹשֶׁה לְהַקִּים אֶת הַמִּשְׁכָּן” (במדבר ז 1).

גם כאן, כמו לעיל, משמש פועל (כאן שם פועל) “כלות” כנרדף לשם “חנוכה” כי אכן התורה עצמה מספרת לנו במפורש כי לאחר שמשה סיים את בניית המשכן קידש אותו “וַאֲזַת כָּל כְּלָיו... וַיִּמְשַׁחם וַיִּקְדָּשׁ אֹתָם” (ז 1) ואחר כך התקיים טכס חנוכת המזבח שהתבטא גם בהקרבנות קורבנות על ידי נשיאי המטות “וַיִּקְרְבוּ הַנְּשִׂאִים אֶת חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ בַּיּוֹם הַמִּשַׁח אֹתוֹ... נְשִׂאִי אֶחָד לַיּוֹם נְשִׂאִי אֶחָד לַיּוֹם יִקְרְבוּ אֶת קִרְבָּנָם לְחֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ” (ז 10-11). רש”י על אתר מעיר-מפרש כי לאחר שנודבו העגלות והבקר לשאת את המשכן “נשאם לבם להתנדב קרבנות המזבח לחנכו”.

ג. חנוכת הבית דכתיב: “מְזִמֹּר שִׁיר הַנְּחֻת הַבַּיִת לְדָוִד” (תהלים ל 1)

הדרשן טוען כאן שהפסוק הזה מרמז לחנוכת בית המקדש הראשון. ל’ היחס שבמילה “לדוד” מוסבת אל המילה “שיר” ולא אל הבית, כלומר: שיר אשר לדוד - הוא אשר חָבְרו או ציוה לשיר אותו בעת חנוכת הבית, שהרי לא הוא בנה אותו. שלמה המלך שבנה את המקדש אכן מזכיר עובדה זו (3) כשהוא מברך את העם.

אזכור מעניין נוסף של דוד בעת חנוכת המקדש מוצאים אנו במדרש שוחר טוב הנקרא גם **מדרש תהלים**, בפרק כד: כתוב: “שָׂאוּ שְׁעָרִים רְאִשֵׁיכֶם וְהַנְּשִׂאוּ פִתְחֵי עוֹלָם וַיְבֹאוּ מֶלֶךְ הַכְּבוֹד” (תהלים כד 7, 9). את (=אתה) מוצא בשעה שבנה בית המקדש ביקש שלמה להכניס את הארון... באותה השעה דבקו שערים זה בזה. ואמר שלמה כ”ד רננות ולא נענה. חזר ואמר (4) “שָׂאוּ שְׁעָרִים רְאִשֵׁיכֶם”

ולא נענה. כיון שאמר "ה' אֱלֹהִים אֶל תִּשָּׁב פְּנֵי מִשְׁחִיחַ זָכְרָה לְחִסְדֵי דָוִד עֲבַדְךָ" (דבה"ב ו 42). מיד נענה ונשאו השערים ראשן ונכנס הארון וירדה אש מן השמים.

השומע דרשה זו בזמן הינשאה או הקורא אותה בטקסט שלפנינו יכול לעמוד על ייחודו של המלך דוד בהקשר בניית המקדש ועל ערכו המיוחד בעיני שמים (ובעיני חז"ל!). (5)

ד. חנוכת בית שני שנאמר: "וְהִקְרַבוּ לַחֲנוּכַת בַּיִת אֱלֹהָא" (עזרא ו 17). הפסוק הקודם לפסוק זה אומר במפורש שאכן בסיום מלאכת הבנייה של בית המקדש השני חנכו אותו: "וַעֲבַדוּ (=ועשו) בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּהַנְיָא וְלֵינְיָא וְשָׂאֵר בְּנֵי גְלוּתָא חֲנֻכַּת בַּיִת אֱלֹהָא דְנָה (הזה) בְּחֻדָּא (=בשמחה)". כאן הפסוקים מדברים בעד עצמם והדרשן לא היה צריך להסתמך על אסוציאציות, אלא ציין עובדות ממשיות, ויש בכך צד חינוכי לקהל השומעים. ויש לציין כי כמו בחנוכת המשכן ובחנוכת המקדש הראשון הקריבו גם במקרה זה קורבנות לחנוכת הבית. את זאת עשו "כְּכַתְּב סֵפֶר מִשָּׁה" (עזרא ו 18). ואף באזכור זה יש משום חיזוק הקשרים ההיסטוריים-דתיים שבין כל המאורעות, והדגשת ההמשכיות הלאומית.

ה. חנוכת החומה שנאמר: "וּבְחֲנוּכַת חוֹמַת יְרוּשָׁלַם" (נחמיה יב 27). בפרק יב בנחמיה מסופר על חנוכת חומת ירושלים שעשו אותה ב"שְׁמֵחָה וּבְתוֹדוֹת וּבְשִׁיר מְצֻלְתִים נְבָלִים וּבְכִנֹּרוֹת" (פס' 27), וגם באירוע זה כבחנוכות המשכן והמקדשים זבחו "וַיִּזְבְּחוּ בַיּוֹם הַהוּא זִבְחִים גְּדוֹלִים וַיִּשְׁמְחוּ כִּי הֵאֱלֹהִים שִׁמְחָם שְׁמֵחָה גְּדוֹלָה וְגַם הַנְּשִׁים וְהַיְלָדִים שִׁמְחוּ וַתִּשְׁמַע שְׁמַחַת יְרוּשָׁלַם מֵרְחוֹק" (פס' 43). אפשר בהחלט להניח כי הדרשן המקורי שדרש את הדברים בזמנו בפני קהל - ואולי היו בו גם נשים וילדים - אכן תיאר את טכס חנוכת החומה בימי נחמיה, כפי שמפורט בספר נחמיה. בכתב, בפיסקא המדרשית כפי שהיא בידנו היום הדברים מרומזים בלבד. על כל פנים המילה "חנוכה" מצוינת בפסוק כאסמכתא והיא הנותנת לדרשן את בסיס טיעונו.

ו. זו (=החנוכה) של עכשיו של בית חשמונאי -

על חנוכה זו אין הדרשן מדבר כלל אלא מציין אותה בתוך שבע החנוכות. מלשון הכותרת משתמע שהדרשה המקורית נדרשה בימי חנוכת החשמונאים ממש, או קרוב אליהם.

ז. חנוכת העולם הבא שאף היא יש בה נרות כדכתיב: "וְהָיָה אֹר הַלְּבָנָה כְּאֹר הַחֲמָה וְאֹר הַחֲמָה יְהִי שְׁבַעֲתַיִם" (ישעיהו ל 26). המשכו של הפסוק שלא בא בדרשה בכתב: "כְּאֹר שְׁבַעֲתַיִם הַיָּמִים בַּיּוֹם חֲבַשׁ ה' אֶת שֶׁבַר עַמּוֹ וּמְחַץ מִקְּתוֹ יִרְפָּא". האסוציאציה של הדרשן והקשר לחנוכות הם הנרות, שהרי אלה הם אבזרים (אבזרים) חינוניים בכל טכס, ובעת החנוכה בימי החשמונאים בלט הדבר במיוחד, הפסוק מתאר אור שילך ויגבר ויהפך לאור נסי, והדבר ייתכן רק לעתיד לבוא, בימי הגאולה השלמה והסופית.

אמנם הפסוק כפשוטו מדבר, כמו כל הפרק, על מפלת אשור (6), אבל המדרש כאן נמנע מלפרשו כמדבר על העתיד הרחוק, שעת הגאולה השלמה. ויש לכך סימוכין בפרק עצמו. הנביא נצטווה: "עֲתָה בוא כְּתָבָה עַל לוח אֶתְּם וְעַל סֵפֶר חֻקָּה וְתָהִי לַיּוֹם אֲחֵרוֹן לְעַד עַד עוֹלָם" (שם פס' 8). הצד השווה בין נרות חנוכה ל"אור שְׁבַעֲתַיִם הַיָּמִים" של ימי הגאולה הוא האור על כל משמעויותיו. ומעניין לציין כי הרמב"ם, (7) בהתייחסו ללשון הנבואה של הנביא ישעיה, כותב בין השאר:

"כשהוא מספר על התמוטטותה של מדינה או על אובדן אומה גדולה הוא מביע זאת בביטויים כמו "הכוכבים נפלזו", "השמים נגולזו", "השמש חשך והארץ חרבה ורעשה", והשאלות רבות כיוצא באלה".

